

HET EILAND ENGANO,

DOOR

J. WALLAND.

Tegenwind en gebrek aan provisien beletten mij in 1862 het zuidelijke gedeelte van Engano te bezoeken; ik heb die streken thans kunnen bereizen.

Mij den 3^{den} Mei 1863 ingescheept hebbende aan boord van de stoomboot Macasser, arriveerde ik den 4^{den} te Poeloe Pisang en vertrok dadelijk met de kruisboot no. 71 naar Engano.

Tegen den avond van den 5^{den} waren wij onder den oostelijken wal en den 6^{den} kwamen wij tegen 10 ure voor Boeroehiauw ten anker.

Ik vond het etablissement van den Chinees Injo Boensiang, alwaar de Hollandsche vlag geheschen is, in goeden staat, echter zonder vertier en in ongerustheid wegens eenen oorlog, sedert vijf maanden uitgebroken onder de stammen:

Kha-Oenah

Kha-Kaloekoe en

Kha-Hoea op de oostkust, en

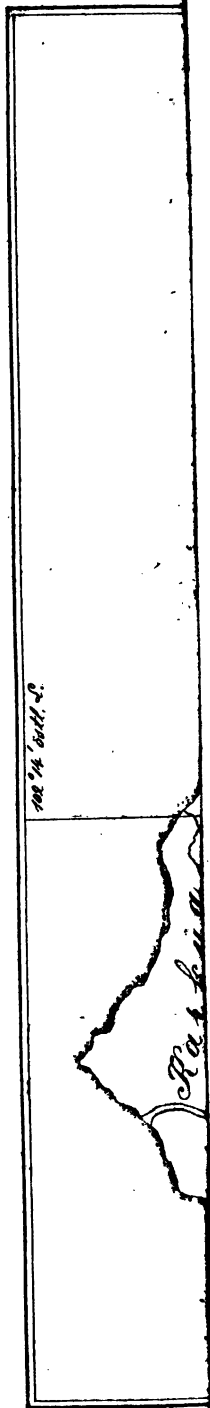
Kha-Doebi,

Kha-Hoea en

Kha-Kaloekoe op de noord- en west-kust.

Van de oostkust waren 8 man gesneuveld, terwijl beide partijen 23 geblesseerden telden.

De oorlog was begonnen ten gevolge van het schaken eener weduwe van de oostkust door een man van de

100

westkust, die later niet tijdig de bruidschat terug betaalde en bij eene vergadering, waar de bruidschat eindelijk door de familie der ontvoerde vrouw in ontvangst zoude genomen worden, goederen trachtte te leveren van eene mindere qualiteit; althans dit was het voorgeven van de oostkust. De tegenpartij gaf als aanleiding op het heffen van eenige regten op te Boeroehiauw binnenvallende vaartuigen, welke de stammen op de oostkust zich wilden toeëigenen.

Reeds op den dag mijner aankomst zond ik een tolk naar de vijandige stammen, ten einde mijne aankomst te melden en eene zamenkomst te provoceren voor de westkust te Boeroehiauw, en voor de oostkust te Tali Kokoh, ten einde over den vrede te spreken; den dag, waarop de zamenkomst zoude plaats hebben, liet ik aan partijen over, doch van mijne komst af wenschte ik een wapenstilstand in acht genomen te zien, totdat op de zamenkomst de vrede zoude geregeld kunnen worden.

Des avonds kwam reeds van de verschillende stammen de mededeeling, dat mijn voorstel aangenomen was, voorloopig een wapenstilstand gehouden en de dag der zamenkomst nader bepaald zoude worden.

Den volgenden dag stroomde oud en jong van de westkust naar Boeroehiauw en de oude kennissen van 't vorige jaar waren in het oog vallend verheugd en hartelijk.

Gedurende den loop van dien dag werd van de westkust de mededeeling ontvangen, dat men mij den 9^{den} wenschte te ontmoeten; de zamenkomst met de oostkust werd toen op den 10^{den} bepaald.

Den 9^{den} verschenen werkelijk alle oudsten der stammen van de westkust te Boeroehiauw, gevolgd door p. m. 600 gewapenden, benevens een legio vrouwen en kinderen; allen maakten van den wapenstilstand gebruik om klappers en handels-artikelen af te brengen, zoodat de Chincees Boensiang

dien dag 12,000 klappers konde inkoopen, die bij 40 stuks door mannen, bij 30 door vrouwen aan een stok over den schouder gedragen werden aangebragt.

Nadat de handelszaken beëindigd waren, begon eene zeer onstuimige vergadering; allen schreeuvden door een, bewerende mij beter dan een ander de zaak te kunnen verklaren; vooral de familiën van verwonden waren zeer opgewonden.

Ik heb hen eerst laten uitrazen, waarna ik wat orde onder de menigte kreeg en mij bleek, dat de westkust geene dooden, maar 11 gewonden had.

De oostkust zoude 8 dooden en 12 of 13 gewonden hebben.

De westkust, de aangevallene partij, beweerde, dat de oorlog eigenlijk was ontstaan, niet door het leveren van slecht goed voor bruidschat, maar door de ijverzucht van de oostkust, die ongaarne zag, dat de ankerplaats Boeroehiauw meer bezocht werd, dan Kerkoa, hunne ankerplaats.

Men was echter genegen vrede te maken en het bloedgeld te betalen voor dooden en gewonden, doch bevreesd zooveel goed niet bij elkander te kunnen brengen.

Het bloedgeld voor elken doode is:

- 10 katti's koralen.
- 1 katti zoen-geld.
- 2 lange parangs.
- 2 bijlen.
- 100 pieken.
- 2 katti's koralen boete.
- 20 gewone parangs en bijlen.

Voor elken gewonde moet betaald worden naar evenredigheid van de toegebragte wond.

Men nam echter aan, te doen wat eenigzins mogelijk was, daarbij voegende, dat zij niet twijfelden of ik zoude het ontbrekende willen bijpassen, waarvoor men later klappers zoude leveren.

Ik heb dit afhankelijk gemaakt van de wijze, waarop men den wapenstilstand hield en zich later gedroeg.

Toen de gemoederen meer en meer tot bedaren kwamen, werd het verlangen naar vrede algemeen; men ontveinsde echter niet, dat de oostkust, wegens de gevallen dooden, zoo gemakkelijk niet tot den vrede zoude toetreden, omdat daar alleen dooden waren, men zich overwonnen zoude rekenen en hunne ijdelheid dit niet zoo ligt zoude toestemmen.

Den 10^{den}, 's morgens vroeg, begaf ik mij met den tolk en den Chinees Injo Boensiang naar Tali Kokoh en vond daar eenige honderde gewapenden, benevens een aantal vrouwen, alle de vroeger beschrevene rouw-teekeenen dragende.

Men had aan het strand eene kleine grasvlakte schoon gemaakt en voor mij eene kleine loods van bamboe en boomschors opgericht; weldra was rondom deze de menigte verzameld en begon een der oudsten van Kerkoea eene lange redevoering, wier hoofd-inhoud was:

„dat men den oorlog begonnen was, omdat de westkust, wegens bruidschat goederen betalende, die van mindere qualiteit poogde te geven; dat dit reeds meermalen zoo geschied was en de westkust zich tegen over hen eenen toon aanmatigde, die hun onaangenaam was;

„dat de oostkust ongelukkig gestreden had, hebbende thans 8 dooden en 13 geblesseerden, terwijl van hunne tegenpartij geene dooden gevallen waren;

„dat hunne gewoonten medebragten onder dergelijke omstandigheden geen vrede te sluiten, vermits de verliezen eerst meer gelijk moesten zijn;

„dat men evenwel, nu ik op vrede aandrang, genegen was vrede te sluiten, mits tegen betaling van bloedgeld voor de dooden en gewonden;

„en eindelijk, dat men aannam een wapenstilstand te houden, totdat de vrede zoude gesloten zijn.

Deze inschikkelijkheid kwam mij niet natuurlijk voor, waarom ik aan de menigte vroeg of 't geen de woordvoerder gezegd had, werkelijk hun aller bedoeling was.

Hierop ontstond eene groote verwarring en opgewondenheid. Nadat het schreeuwen en dreigen eenigen tijd aangehouden had, terwijl men mij verweet op de hand van de westkust te zijn en ik daarom in stede van Kerkoea aan te doen te Boeroehiau voor anker ging, welke beschuldiging echter op gegevene inlichtingen weder ingetrokken werd, kwam een ander woordvoerder voor mij staan en zeide:

„dat ik te regt vermoed had, dat de eerste woordvoerder de waarheid niet gesproken had, dat hij een intrigant was, die door bereidwilligheid mij geschenken trachtte te ontlokken;

„dat zij eerlijke lieden waren, onbekend met uitvlugten en leugen en dapper genoeg om niet met de tong, maar met de lans te vechten;

„dat al hetgeen de man van Kerkoea als de volkstemming gezegd had, onwaar was.

„dat de oorlog hun nadeelig was geweest, echter niet uit gebrek aan moed; dat zij mij uitnoodigden op het oorlogsterrein den vijand te ontbieden, als wanneer zij zouden slag leveren en ik zoude kunnen oordeelen, wie het dapperst was, doch dat zij ongelukkig gestreden hadden;

„dat de oorlog hun echter tegenstond, omdat alle handel en vertier ophield en hunne vrouwen en kinderen dikwijls in gevaar verkeerden.

„dat de aanmatigen van de westkust en het aantal hunner dooden en gekwetsten niet toelieten, dat men zoo spoedig vrede sloot, waardoor men zich overwonnen zoude verklaren, 't geen zij niet vermogten.

„dat men vrede zoude maken, zoodra de begrafenisfeesten van een' onlangs gesneuvelde afgeloopen en min-

stens één man der tegenpartij gevallen zoude zijn; dat men mij zoude laten weten, wanneer vrede mogelijk was en dat dit alles was, wat men voor 't oogenblik doen konde;

„dat, indien ik op een spoedigen vrede aandrang, men dadelijk de tegenpartij zoude ontbieden op het terrein tusschen Boeroehiauw en Kerkoea en mij verzoeken daar te komen, waarna, als een man gevallen was, het bloedgeld zoude kunnen geregeld worden en de zaak zoude beëindigd zijn.

Van hun standpunt waren deze conditiën zoo billijk, dat ik afzag van het verder onderhandelen over vrede en aandrang op een wapenstilstand, die dadelijk werd aangenomen en, volgens latere tijdingen, steeds gehouden werd.

Het gelukte mij later den stam Kha-Oenah over te halen om de vijandelijkheden voor goed te staken.

De mededeeling van het resultaat der onderhandelingen te Tali-Kokkoh aan de stammen te Boeroehiauw gaf aldaar aanleiding tot krijgsdansen en veel geschreeuw; men beaamde, dat de vijand niet anders had kunnen handelen dan hij gedaan had, en beloofde ook van hunne zijde den wapenstilstand te zullen eerbiedigen.

Den 13^{den} had ik nogmaals eene vergadering met het volk, waarbij overeengekomen werd:

- 1°. dat de Chinees Injo Boensiang als mijn gemagtigde zoude voortgaan den vrede te bewerken;
- 2°. dat vlugtelingen van de handels-praauwen zouden worden opgevat en aan hem uitgeleverd;
- 3°. dat men hem steeds zoude mededeeling doen van 't geen voorviel, en zijne hulp zoude inroepen in alle geschillen onderling en tusschen vreemdelingen.

Vooreerst verder niets kunnende doen ter beëindiging van den oorlog, ben ik den 14^{den} vertrokken langs de oostkust over Kaë-Kokkoh en Belo Melokoni naar Kaï Koebah.

Te Belo Melokoni is achter een koraal-rif op 14 en 18 vadem zand en modder eene veilige ankerplaats; eene daar uitwaterende rivier is diep en voor prauwen van 15 kojangs bevaarbaar; het land echter is slecht bevolkt en brengt weinig op.

Eene Engelsche mijl zuidelijker vindt men achter een ander koraal-rif weder goeden ankergrond; het land is daar onbewoond.

Te Kai-Koeba is eene goede baai, p. m. eene Engelsche mijl breed; men ligt hier veilig voor zuidelijke en westelijke winden op 5 en 8 vadem.

De baai is open voor noordelijke en oostelijke winden, doch deze zijn zelden hevig en zonder hooge zeeën.

De bevolking woont dicht aan het strand in goede kampongs en gehuchten, en heeft vele klapperboomen. Ik vond hier eene 15 kojangs prauw, welke in 19 dagen vol geladen was.

Den 15^{den} werd Kepoh doea bereikt, waar eene prachtige baai is, beschut door vier kleine eilanden, waarvan twee op de kaarten bekend staan onder de namen Amsterdam en Sandy Island.

Van om de oost komende, heeft men van 10 tot 7 vadem water tot voor het eiland Amsterdam en 9 tot 15 vadem tusschen Amsterdam en Sandy Island.

Een andere ingang tusschen Amsterdam en een niet ver van daar gelegen eiland laat de grootste schepen toe, welke regt op de baai kunnen aanloopen.

Men is hier beschut tegen alle winden.

Bij Sandy Island kan men op 4 vadem onder den wal liggen en zoude men gemakkelijk schepen kunnen vertimmeren.

Het land levert overvloed van zeer deugdzzaam timmerhout op, waaronder ook soorten, geschikt voor scheepsbouw.

De baai is zeer vischrijk en het land, bewaterd door vele riviertjes, levert een overvloed van vruchten, obi's en kokosnooten op.

Bij eene vestiging op Engano van het Nederlandsch Indische gouvernement, dan wel van vreemdelingen zal de baai van Kepoh doea vooral in aanmerking komen; voor de kustvaart is zij zeer voordeelig gelegen, vermits de inlandsche vaartuigen, zoowel bij de noord-westelijke, als bij de zuidelijke moesson daar kunnen in- en uitloopen; als oorlogshaven vermeen ik, dat de baai niet minder doelmatig zoude zijn.

De bevolking is niet talrijk en zeer arm; ook vond ik hier meer huidziekten dan op andere plaatsen.

De baai Kepoh doea wordt jaarlijks door eenige Boeginesche prauwen bezocht, die voor het eiland Amsterdam ten anker gaan en daar klappers inkoopen.

De bevolking klaagde zeer over de Boeginezen, die haar bedriegen en verscheidene personen als slaaf hadden weggevoerd.

Andere vaartuigen komen daar niet; de andere handelaars komen ongaarne met de Boeginezen in aanraking, ten gevolge waarvan de bevolking wel genoodzaakt is met de Boeginezen handel te drijven, ter bekoming van ijzerwerk en koralen.

Gedurende den loop van den 16^{den} kwamen vele menschen van:

Kaij-Kokhoh,

Ama-Oenah,

Kahai-Apoh,

Amaroha en

E-Oah, alle doessoens in den omtrek gelegen.

Zekere Pakoe Lehi is hier het meest gerespecteerde hoofd; deze woont te Kahai-Apoh.

Menschen van Kai-Kaba, onder hunne stam-oudsten Poelia Apoit-Oebah, bragten mij ook een bezoek.

Bij eene vergadering, belegen den 17^{den}, werd ook door hen de Chinees Injo Boensiang verkozen als tusschen-persoon gedurende mijne afwezigheid en beloofde men bij hem te zullen klagen, indien de Boeginezen zich ongeoorloofde practijken gedoogden, opdat hij de zaak zoude kunnen onderzoeken en mij rapporteren.

Den 18^{den} bereikte ik tegen den avond Kepoh-Satoe, eene ankerplaats op de westkust, en hield den 19^{den} eene vergadering met menschen van:

Pioe,	hoofd	Amah Pekoro.
Lapoe	"	Amah Peharai.
La-boeah	"	Amah Perobiah.
Boea-boea	"	Amah Kepitaah.
Moearafidji	"	Amah Alidjeh en Poelia Aroe.

De zuidelijke punt, welke zeer rotsachtig is, en het land tot Kapoh-Satoe is vrij bevolkt; de menschen drijven nogal handel met van Benkoelen, Padang en Java komende praauwen.

In het gebergte, hetwelk hier landwaarts in p. m. 1500 voet hoog schijnt te zijn, wonen verscheidene stammen, die mij echter niet bezochten; zij zijn verwant aan de oorlogvoerende partij van de oostkust, moeten zeer arm zijn en in eenige versterkte kampongs in het gebergte wonen, waardoor zij voor hunne vijanden ongenaakbaar zijn, doch ook verstoken blijven van alle voordeelen, welke de handel langs de kust gebragt heeft.

Den 20sten Mei werd de terugreis aangenomen en den 23sten Kroe bereikt.

Op alle door mij bezochte plaatsen bleek de noodzakelijkheid, dat een geschikt en het algemeen vertrouwen bezittend persoon eenig toezigt uitoefene op de handelingen der vreemdelingen en door zijnen invloed langzamerhand eenige orde brenge onder de verschillende stammen. Ik vermeen deze persoon gevonden te hebben in den Chinees Injo Boensiang, welke vooreerst Engano niet denkt

te verlaten, en heb hem bij besluit dd. 6 Junij 1864 no. 1746 belast met het toezigt over Engano.

Bij de verschillende zamenkomsten met de bevolking was algemeen het verlangen, dat mogt worden aangebragt een paar karbouwen en eenige geiten, ten einde deze door voortteeling aan de inwoners nut en voordeel zouden aanbrengen.

Wegens de goede grasvelden en de zorg, die de inboorling voor zijn vee heeft, vermeen ik te mogen aannemen, dat de oprigting van een veestapel hier zonder bezwaar zoude zijn en een band te meer zoude wezen, welke de inboorlingen aan het hun zoo weinig bekende Indische gouvernement zal hechten.

De handel is toenemende; gedurende 1862 werd alleen te Benkoelen van Engano voor p. m. f 20,000 aan klapperolie ingevoerd, nevens andere artikelen als klappernooten, planken, houtwerken, rottan, enz., enz.

De Chinees Injo Boensiang heeft een paar praauwen op Engano gebouwd en zonder moeite van de bevolking belangrijk zware houtwerken kunnen inkoopen.